

ÇEVRE MUHASEBESİ KONULU ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF STUDIES ON ENVIRONMENTAL ACCOUNTING

Ayşe Gül GÖK*, Oğuzhan ÇARIKCI**

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, aysegulgokgok@gmail.com; ORCID: 0000-0003-3263-1213

** Doç. Dr, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, oguzhancarikci@sdu.edu.tr; ORCID: 0000-0001-8709-9071

ÖZ

Son dönemde işletmelerin tüm paydaşlarının çevre ile ilgili farkındalığının giderek artması sonucu, işletmelerde çevreye ilişkin finansal nitelikteki olayların muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolarda gösterimini ifade eden “çevre muhasebesi (yeşil muhasebe)” olgusu araştırmacıların ilgisini çekmeye ve çevre muhasebesine ilişkin çalışmaların artmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı, 1991 yılından 2022 yılına kadar çevre muhasebesi ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmaları belirlenen çeşitli kısıtlara göre dağılımını sunmaktır. Bu amaçla yerli yayınlara TR Dizin veri tabanında bulunan ve belli kısıtlara göre seçilmiş dergiler üzerinden, yabancı yayınlara ise Web Of Science veri tabanından ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen 34 yerli ve 37 yabancı yayın olmak üzere toplamda 71 yayının; “yayınlandıkları dergiler”, “yayın yılları”, “sayfa aralıkları”, “yazar sayısı”, “unvan”, “ilgili kurumlar”, “anahtar kelime”, “atıf sayısı”, “araştırma metotları”, “veri toplama aracı”, “yayın türü” ve “konu” açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çevre muhasebesi, çevre maliyetleri, emisyon maliyetleri gibi konuların daha fazla çalışıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Çevre, Çevre Muhasebesi.

Jel Kodları: M41, M10, Q56.

ABSTRACT

Today, as a result of the increasing awareness of all stakeholders of the enterprises about the environment, the phenomenon of "environmental accounting (green accounting)", which expresses the accounting of financial events related to the environment in enterprises and their representation in financial statements, has led to the attention of researchers and an increase in studies on environmental accounting. The aim of this study is to present the distribution of domestic and foreign studies on environmental accounting from 1991 to the present according to various criteria. For this purpose, domestic publications were accessed through the journals in the TR Index database and selected according to certain restrictions, and foreign publications were accessed from the Web of Science database. A total of 71 publications, including 34 domestic and 37 foreign publications, obtained within the scope of the research; "journals in which they were published", "years of publication", "page ranges", "number of authors", "title", "related institutions", "keyword", "number of citations", "research methods", "data collection tool", It was evaluated in terms of "publication type" and "subject". According to the results of the research, it has been seen that subject such as environmental accounting, environmental costs, emission costs have been studied more.

Keywords: Accounting, Environment, Environmental Accounting.

Jel Codes: M41, M10, Q56.

1. GİRİŞ

Bireylerin doğa ile olan yakın ilişkisi yıllardır süre gelen bir süreçtir. Sanayi Devrimi ile birlikte sınırsız insan ihtiyaçlarının üretimi hızlanmış ve bunun bir sonucu olarak da doğada tahribatlar meydana gelmiştir. Sınırsız olan insan ihtiyaçlarının karşılanması oldukça güç bir hal almıştır. Sınırsız ihtiyaçların neden olduğu tahribatlar sonucu ekolojik sistemde aksaklıklar oluşmuştur. Organizasyonlar faaliyetlerini gerçekleştirmek ve ekonomik fayda sağlayabilmek adına çevreye verdikleri zararı önleyebilmek ve faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için finansal performanslarının yanında çevresel performanslarını da geliştirmek durumundadır. Ekolojik türlerin devamı için gerekli olan bu aşamada çevre bilinci ve sorumluluğu bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu durum zamanla sosyal ve çevresel etmenlerin maliyetinin çıkarılarak muhasebeleştirilmesini ortaya çıkarmıştır.

İşletmelerin finansal ve çevresel performanslarını arttırmaya yönelik çabaları muhasebe mesleğinde çevre ile ilişkilendirilen maliyetlerin önem kazanmasına neden olmakla birlikte işletme alanındaki akademisyenlerin de çevre muhasebesi konusuna olan eğilimlerinin arttığı görülmüştür. Çevre muhasebesi konusuna ilişkin bildiriler, makaleler, kitaplar ve lisansüstü tezleri içeren birçok yayın yapılmaktadır.

Bu çalışma, Çevre Muhasebesi konularını ele alan ulusal ve uluslararası yayınları kapsamaktadır. Çalışmanın amacı, 1991 yılından günümüze kadar çevre muhasebesi ile ilgili çalışmaların belirlenen çeşitli kısıtlara göre dağılımını sunmaktır. Bu amaçla yerli yayınlara TR Dizin veri tabanında bulunan ve belli kısıtlara göre seçilmiş dergiler üzerinden, yabancı yayınlara ise Web Of Science veri tabanından ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen 34 yerli ve 37 yabancı yayın olmak üzere toplamda 71 yayının; “yayımlandıkları dergiler”, “yayın yılları”, “sayfa aralıkları”, “yazar sayısı”, “unvan”, “ilgili kurumlar”, “anahtar kelime”, “atıf sayısı”, “araştırma metotları”, “veri toplama aracı”, “yayın türü” ve “konu” açısından değerlendirilmiştir.

2. ÇEVRE MUHASEBESİ

Kıt kaynaklar ile yaşamamızı sürdürme çabamız sonucunda çevreye verilen zarar artmakta ve aynı zamanda doğal sermayede azalış meydana gelmektedir. Bu kapsamda gelişmişlik düzeyi bir parametre oluşturamamaktadır. Tüm ülkeler bu olumsuz durumlar karşısında bir çözüm arayışına dahil olmuştur. Çevre muhasebesi insanlığın bu çözüm arayışı sürecinde ortaya çıkmıştır (Çarıkçıoğlu, 2020:9).

Çevre muhasebesi kavramı çevreyle uyumlu bir şekilde yatırım faaliyetleri gerçekleştirme ve çevre koruma politikalarını en yüksek verimlilikte sürdürmeyi amaçlayan uygulamalardan oluşmaktadır (Ministry of the Environmental).

Literatürde yer alan diğer tanımlamalar ise aşağıdaki gibidir;

Gray vd. (1993)’e göre çevre muhasebesi geleneksel muhasebe uygulamalarından kaynaklı çevresel olumsuzlukların azaltılması, ilgili karların ve çevresel maliyetlerin ayrıştırılarak tanımlanması, çevrenin iyileştirilmesine yönelik üst yönetim kararlarının teşvik edilmesi için gerekli kontrol ve muhasebe sisteminin planlanması, raporlanması ve performans ölçümünde yeni yöntemlerin geliştirilerek geleneksel mali kriterlerin eksik yanları belirleyerek revize edilmesi vb. konuları kapsayan süreçtir (Gray vd., 1993:13).

Kırhoğlu (1998)’e göre parayla ifade edilebilecek çevresel tüm işlemlerin kaydedilip, sınıflandırılması, özetlenerek rapor haline getirilmesi ve sonuçlarının yorumlanmasıdır (Kırhoğlu,1998:56).

TÜSİAD (2005)'e göre çevre muhasebesi, "bir şirketin tüm faaliyetlerinin çevresel olarak sınıflandırılması, envanterinin tutulması, envanterdeki değişimlerin izlenmesi, bu değişimlerin parasal ve/veya fiziksel boyutlarının ortaya konulması ve bunun, şirket bilançosuyla bütünleştirilip şirketin gerçek kârlılığının ortaya konulması yönündeki düzenlemelerdir" (TÜSİAD, 2005:25).

Gönen ve Güven 2014'e göre çevre muhasebesi doğal çevreyi ve doğal çevreyle ilişkilendirilebilecek her türlü değişikliği dikkate alarak ülkelerin kalkınma ve büyüme politikalarında sürdürülebilir olmaları üzerine kurulmuş entegre bir sitemdir (Gönen ve Güven, 2014:41-42).

Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere çevre muhasebesi, işletmelerin büyüme ve kalkınma politikalarının sürdürülmesi ve çevresel maliyetlerin incelenmesi noktasında çevre korunmasını esas almaktadır.

2.1. Çevre Muhasebesinin Ortaya Çıkışı

Çevre sorunlarının meydana gelmesinde teknolojik gelişmeler, rekabet yarışları sonucu devamlı değişmekte ve gelişmekte olan ürün çeşitliliği, kaza, savaş gibi durumların etkisinin olduğu gözlemlenmektedir (Öztürk, 2018:35). "Muhasebenin temel kavramlarından olan sosyal sorumluluk kavramı çevre sorunlarını muhasebe bilimi içerisinde ele alınmasını gerekli kılmıştır" (Lazol vd., 2008).

Mathews çevre muhasebesinin tarihsel sürecini üç dönemde ele almaktadır;

- (1971-1980) Birinci Dönem: Bu dönemde yapılan çalışmalar makroekonomik seviyede ele alınmış olup, normatif ve tanımlayıcı nitelik taşımaktadır. Bunun yanında sosyal muhasebe yönü üzerinde durulmuştur (Korukoğlu, 2011:81).
- (1981-1990) İkinci dönem: Bu dönemde çevresel konular için yapılan hukuki düzenlemelerin yanında muhasebe standartları düzenlemeleri de mevcuttur. Ayrıca bu dönemdeki ampirik çalışmalar, tanımlayıcı niteliklerinden daha çok analitik özelliklere sahip olmakla birlikte önerme ve modellere daha az yer verilmektedir. Muhasebenin çevresel yönü ile ilgili bilgileri açıklama konusunda eğitim ve öğretim faaliyetlerine önem verilen bir dönem olmuştur (Mathews, 1997:490).
- (1991-1995) Üçüncü dönem: Bu dönem çevre muhasebesi çalışmalarının hız kazandığı ve çevre muhasebesine yönelik gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Birleşmiş Milletler "Yeryüzü Zirvesi" ile bu döneme katkılar sunmuştur. Ayrıca bu dönemde yapılan akademik çalışmalarda sosyal muhasebe konularından ziyade çevre muhasebesi konuları ön planda tutulmuştur (Kırlioğlu ve Can, 2006:65).

1995 yılından sonra ise, çevre muhasebesi çalışmaları büyük bir farklılık göstermemiştir. Fakat çevresel finansal raporlama alanında adımlar atılmış olup birtakım gelişmeler sağlanmıştır. Günümüzde sosyal çevre anlayışındaki artış ile muhasebenin rolü çevresel performans ölçümüne yönelik olmaktadır (TUSİAD, 2005:28).

2.2. Çevre Muhasebesinin Amaçları

Genel itibariyle çevre muhasebesi sürdürülebilir kalkınmayı, toplumla bir bağ kurmayı, etkin ve verimli çevre koruma faaliyetlerini sürdürmeyi amaçlamaktadır (Taşkın, 2019:37). Bu doğrultuda Paul Aarons'a göre çevre muhasebesinin amaçları aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Geleneksel muhasebe sistemi kapsamında yer alan gelirleri ve çevresel maliyetleri ayrı bir şekilde tanımlama,
- İşletmenin çıkar grupları (iç ve dış çıkar grupları) için, yeni performans ölçüm raporları, formları geliştirmek,

- Geleneksel muhasebe uygulamalarında uygulama esnasında karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek,
- Yönetim faaliyetleri sonucunda oluşan kararlardan en yüksek çevresel faydayı sağlayabilmek için muhasebe-bilgi ve kontrol sistemleri kurmak.

EPA'ya göre çevre muhasebesinin amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Gereksiz mamul maliyetinden kaçınmak,
- Daha yeşil bir sürece yatırım yapmak,
- Oluşabilecek potansiyel maliyetleri doğru bir şekilde hesaplamak,
- Bilgiyi en doğru şekilde sunmak,
- Rekakette avantaj sağlayacak şekilde uyumlaştırma sürecini kolaylaştırmak,
- Atık yönetimi faaliyetleri yürüterek katma değer sağlamak,
- Çevresel performans, insan sağlığına ve iş başarısına önemli katkılar sağlamak.

Sosyal ve çevresel etkileri hesaba katma ihtiyacının sonradan ve giderek artan bir biçimde kabul edilmesi, yeni bir disiplin olarak sosyal ve çevresel muhasebeyi açığa çıkarmıştır (Nicholls, 2020:746). İşletmeler faaliyetleri neticesinde çevreye verdikleri zararı önleyebilmek ve faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için mali performanslarının yanında çevresel performanslarını da geliştirmek durumundadır (Parlak, 2020:140). Çevre muhasebesinin amaçları göz önünde bulundurulduğunda çevre muhasebesi, çevresel maliyetlerin ve bu maliyetlerin yönetimine ilişkin süreçleri ele almakla birlikte daha yaşanılabilir çevreye hizmet etmektedir.

3. ÇEVRESEL MALİYETLER

İşletme ve kuruluşların sundukları mal ve hizmet sunumlarının artmasıyla birlikte çevre kirliliği de artış göstermektedir. Bu nedenle işletme ve kuruluşlar, çevre kirliliğini önleme faaliyetlerine daha fazla önem vermektedir. Artan çevre anlayışı ile birlikte işletme ve kuruluşlar çevre kirliliğini önlemek amacıyla katlandıkları giderleri diğer giderlerden ayırıştırarak ayrı bir gider başlığı altında değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda çevresel faaliyetlerden oluşan maliyetler “çevresel maliyetler” başlığı altında toplanmaktadır.

3.1. Çevresel Maliyet Kavramı ve Önemi

Maliyet bir malın üretimi tamamlanıncaya kadar katlanılan harcamaları ifade etmektedir. Bu bağlamda çevresel maliyet, çevrenin korunmasına ilişkin katlanılan maliyetlerdir. İşletmeler sundukları hizmet ve ürün gereği içerisinde buldukları çevre ile etkileşim içinde bulunmaktadırlar. Bu etkileşim neticesinde çevresel maliyetler meydana gelmektedir. İşletmelerin çevreyi korumak için gerçekleştirdiği tüm harcamalar çevresel maliyet kapsamında yer almaktadır (Aslan, 2017:57).

Çevre maliyeti ya da çevresel maliyetler kavramı farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: “Çevresel maliyetler, işletme faaliyetlerinin çevreye verdiği zararlardan ve çevrenin korunmasına yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerden kaynaklanan tüm içsel ve dışsal maliyetlerden oluşmaktadır. Bu açıdan çevresel maliyetler, çok çeşitli ve farklı birçok maliyet unsurunu kapsamaktadır” (Jasch, 2003:669). Çevresel maliyetler, sürdürülebilir kalkınma sürecinde, iş faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkisinin yönetimi için önlemler almak veya önlem almak için gerekli maliyetler ve işletme için ödeme yapılması gereken hedefler ve gereksinimler olarak tanımlanmaktadır (Jing ve Songqing, 2011:147). Başka bir tanıma göre çevresel maliyetler, işletmeler tarafından sunulan mal ve hizmetlerin üretim ve satış safhalarında, doğal yaşamı devam ettirmek ve çevreyi korumak maksadıyla

katlandıkları maliyetlerden meydana gelmektedir (Alagöz ve İrdiren, 2013:433). Jing ve Songqing (2011)'e göre çevresel maliyetler kavramını “çevresel amaçları başarmak için uygun önlemler alma, doğal çevre üzerindeki olumsuz etkiyi önlemek için işlemler gerçekleştirme, ulusal çevre koruma kanunları, düzeltmeler ve politikaları uygulama ve çevresel koruma sorumluluklarını yerine getirme amacına yönelik işletmelerce katlanılması önem arz eden maliyetler olarak kabul edilmektedir”.

İşletmeler açısından çevresel maliyetlerin önemine aşağıda yer verilmektedir (Özbirecikli, 2000:18-19).

- Çevreye ilişkin maliyetler genel giderler hesabında yer alabildiği gibi göz ardı da edilebilmektedir.
- İşletmeler temiz teknoloji lisansı elde etmek veya fire niteliğindeki yan ürünlerin satışı yoluyla gelir elde ederek çevre ile ilişkili maliyetleri telafi edebilirler.
- Çevreye ilişkin maliyetlerin en iyi şekilde yönetilmesi, işletme başarısının yanında insan sağlığına fayda sağlaması ve çevresel performansın artırılmasında büyük önem taşımaktadır.
- Üretim, hizmet ve mamul süreçlerinde işletmelerin çevresel durumlara karşı duyarlı davranış sergilemesi rekabet avantajı oluşturmaktadır.
- Çevre maliyetler ve çevresel performansın muhasebeleştirilmesi işletmeye çevre yönetim sistemlerini geliştirme avantajı sağlamaktadır.

3.2. Çevresel Maliyet Türleri

Bazı maliyetler çevresel kaynakların kullanımı esnasında bazıları ise çevre koruma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinden sonra görülebilir hatta bazı işletmelerde bu maliyetlere ek olarak çevre kirliliğine neden olan maliyetlerde mevcuttur. Bu nedenle çevresel maliyetler birbirinden farklılık gösterebilir (Elmacı ve Tutkavul, 2015:79). Bu bağlamda çevresel maliyetler üçe ayrılabilir. Çevresel maliyet türleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Çevresel Maliyet Türleri

Çevresel Maliyet Grupları	Çevresel Maliyet Çeşitleri
Önleme Maliyetleri	“Çevre Planlama Maliyetleri”
	“Kontrol Maliyetleri Emisyon Ölçüm”
	“Cihazları Maliyetleri Zararsız Mamul”
	“Zararsız Ambalaj Tasarım Maliyetleri”
	“Geri Dönüşüm Çalışmaları Maliyetleri”
	“Zararsız Mamul Tasarım Maliyetleri”
	“Çevresel Eğitim Maliyetleri”
	“Laboratuvar Hizmetleri Maliyetleri”
	“Çevresel Mühendislik Hizmetleri”
	“Maliyetleri Çevresel Raporlama”
	“Maliyetleri Çevre Etiketleme Maliyetleri”
	“Çevre Güvenilirlik Maliyetleri Çevresel”
	“Bilgi Sistemi Maliyetleri”
	“Çevresel Yönetim Sistemi Maliyetleri”
	“Çevre Denetimi Maliyetleri”
	“Ürün Sorumluluk Sigortası Maliyetleri ”
	“Atık Kontrolü Maliyetleri”
	“Atık Bertarafı Maliyetleri”
	“Atık Arıtımı Maliyetleri”
“Araştırma Geliştirme Maliyetleri”	
“Diğer Önleme Maliyetleri”	

Çevresel Maliyet Grupları	Çevresel Maliyet Çeşitleri
Kullanma Maliyetleri	“Hava Maliyetleri”
	“Su Maliyetleri”
	“Toprak Maliyetleri”
	“Gürültü Maliyetleri”
	“Görüntü Maliyetleri”
	“Doğalgaz Maliyetleri”
	“Petrol Maliyetleri”
	“Kömür Maliyetleri”
	“Diğer Enerji Maliyetleri”
	“Diğer Kullanma Maliyetleri”
	Zarar Maliyetleri
“Su Kirliliği Maliyetleri”	
“Toprak Kirliliği Maliyetleri”	
“Gürültü Kirliliği Maliyetleri”	
“Görüntü Kirliliği Maliyetleri”	
“Cezalar – Tazminatlar Maliyetleri”	
“Çevre Temizleme Maliyetleri”	
“Şikâyet Maliyetleri”	
“Garanti Maliyetleri”	
“Satış Azalma Maliyetleri”	
“Diğer Zarar Maliyetleri”	

Kaynak:(Elmacı ve Tutkavul, 2015: 89-90).

Önleme maliyetleri, çevreyi koruma amaçlı yapılan maliyetler olup işletmelerin, mamulün tasarımından bertaraf edilmesine kadar ki süreç boyunca çevre sorunlarını yok etmek, engel olmak veya azaltmak için katlandıkları fedakârlıkların parasal toplamıdır (Tuğlu, 2008: 59). Kullanma maliyetleri, doğal kaynakların tüketimi sonucunda ortaya çıkan maliyetlerdir (Beller vd., 2012:100). Zarar maliyetleri, faaliyet sonunda çevresel kirliliğe sebep olan işletmelerin katlanmak zorunda olduğu maliyetlerdir. Bu maliyet kalemi işletmelerin çevreyi koruma politikalarındaki yetersizlik ve gerekli fedakarlığın gösterilmemesinden kaynaklanmaktadır (Özkoç, 2008:321).

İşletmelerin hedefleri doğrultusunda meydana gelen çevresel maliyetler; enerji ve doğal kaynakların hızlıca tüketilmesine, malzeme ve nakliye malzemelerinin artmasına, atıksal maddelerin çoğalmasına, dolayısıyla ekonomik dalgalanmalara neden olmakta ve işletmeleri baskı altında tutarak olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda bu karmaşık ortamda birbirleriyle ilişkili işletmelerin organizasyonlarında ve çevrelerinde kurumsallaşabilmesinin büyük bir adımı olan sürdürülebilir gelişme önem arz etmektedir. Sürdürülebilir gelişme; işletmenin ekonomik, çevresel ve sosyal özellikleri, fırsat ve sınırlamaları arasında denge kurmasıdır. İşletme yönetiminde sürdürülebilirlik, sadece hesap verebilirlik ve şeffaflık değil aynı zamanda eko sisteme katkı sağlama ve ekonomik değeri arttırmaktır (Hazarika, 2016:2). Sürdürülebilir gelişme; sosyal, çevresel ve ekonomik sistemlerin gereksinim duyduğu kaynakların korunmasını gerekli kılan bir süreçtir. İşletme için sürdürülebilir gelişme, entegre raporlama kapsamında sosyal finansal ve çevresel konulara önem vermeyi gerektirir. Bu şartlar altında, işletmeler etkili bir kurumsal yönetim anlayışı için, sürdürülebilir gelişmeye dolayısıyla sürdürülebilir raporlamaya daha fazla önem vermek zorundadırlar (Özçelik ve Öztürk, 2019:126).

Sürdürülebilirlik raporları, işletme faaliyetlerinin sosyal, çevresel ve ekonomik açıdan kamuya paylaşılmasını sağlayan araçlardır. 2000’li yıllarda ortaya çıkarak günümüzde de çevresel maliyetleme açısından önemli hale gelen sürdürülebilirlik raporlaması bilgi kullanıcılarına faaliyetler hakkında bilgi sağlamaktadır (Önce vd., 2015:235). İşletmelerin

mali ve mali olmayan bilgilerinin kamu ile paylaşılmasında köprü görevi gören sürdürülebilirlik raporları bazı ülkelerde zorunlu iken, ülkemizde ise gönüllülük esasına dayalı uygulanmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlarının hazırlanmasının; maliyet tasarrufu sağlama, işletme itibarını artırma, hedeflere ulaşma, çalışanları motive etme, çevresel stratejileri uygulama kolaylığı, şeffaflığı artırma gibi faydaları vardır (Kolk, 2004:54; Ertan, 2018:464).

4. LİTERATÜR

Çevre muhasebesi ile ilgili yapılan çalışmalar ve elde edilmiş olan bulgular şunlardır.

Gökdeniz (1996), araştırmasında çevre muhasebesi konusunda yetersizliği açıklamaya çalışmaktadır. Sonuç olarak uluslararası muhasebe standartları komitesi tarafından çevre muhasebesine yönelik standartlar hazırlanması gerektiği üzerinde durmuştur.

Scholl vd., (1996), çalışmalarında çevre muhasebesi kapsamında Avrupa Birliği ülkelerindeki emisyon vergi çeşitleri hakkında literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği ülkeleri arasında yer alana beş ülkede madeni yağ vergisi, taşımacılık vergisi, karbon vergisi, enerji vergisi olmak üzere emisyon vergileri uygulandığını tespit etmiştir.

Nemli (1999), çalışmasında çevre muhasebesinin işletmeler açısından önemine değinilerek çevre muhasebesinin milli gelir hesaplama yöntemlerine getireceği değişiklikler üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak gelişen işletme yapılarında özellikle sanayi toplumlarında “çevresel uygunluk maliyetlerinin” toplam maliyetler içindeki payı her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle çalışmada çevresel maliyetlerin ilgili hesaplara ve süreçlere uygun şekilde yüklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Otlu ve Kaya (2010), çalışmalarında Elazığ’da faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının çevre muhasebesine ilişkin bilgi ve algılarını ölçmeyi amaçlamış ve anket yöntemi uygulamıştır. Çalışma neticesinde muhasebe meslek mensupları çevre muhasebesi denilince çevre maliyetlerinin muhasebeleştirilmesi ve çevresel bilgilerin muhasebe sistemine entegre edilmesi düşüncesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kırılıoğlu ve Fidan (2013), yaptıkları çalışmada Sakarya ilinde faaliyet göstermekte olan işletmelerin çevre maliyetleri konusunda duyarlılıklarını araştırmaktır. Çalışmada OSB (organize sanayi bölgesi) ve OSB dışındaki işletmelerin algı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda çevre politikasının varlığı ve uygulanması genel itibarıyla orta ve büyük ölçekli işletmelerde görülmektedir. Yalnızca büyük ölçekli işletmeler kurum içerisinde atık yönetim faaliyetlerini ayrı bir departmanda takip etmektedir.

Al-Nimer (2015), araştırmasında Ürdün’de faaliyet göstermekte olan ilaç endüstrisindeki firmaların çevresel sorumluluklar konusundaki algı düzeylerini ölçmeyi amaçlamış ve anket yöntemi uygulamıştır. Çalışma sonucunda, ilaç endüstrisindeki çevre muhasebesi genel çerçevesi ve algı düzeyinin yetersiz olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Ayrıca muhasebecilere uygulama esnasında rehberlik edecek kriterler oluşturmaları önerilmektedir.

Sancar vd., (2015), yaptıkları çalışmada Bu çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi konaklama işletmelerinin çevre muhasebesi hakkındaki görüşleri ve konaklama işletmelerinin çevre muhasebesi ile ilgili uygulamaları anket yöntemi kullanılarak elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, muhasebenin temel kavramlarından olan sosyal sorumluluk gereği muhasebe ve muhasebecinin çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlama sorumluluğu bulunmaktadır. Çevresel etkilerin hem belirlenebilmesi hem de önlenmesi için çevresel olaylara özgü ölçüm teknikleri ve standartlar geliştirilmelidir yargılarına varılmıştır.

Deegan (2017), çalışmasında çevre muhasebesi konusu üzerine yapılan çalışmaların hangi aşamada olduğunu tespit etmeyi amaçlamış ve çevre muhasebesi konusu üzerine yapılan çalışmaları bibliyometri tekniğine tabi tutmuştur. Çalışma sonucunda çevre muhasebesi konularında çalışma yapan araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda siyasi temelleri incelemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Nor ve Nik (2018), çalışmalarında Malezya halka açık şirketlerde “paydaşların gücünün çevresel açıklama kalitesine olan etkisini tespit etmek” maksadıyla sermayesi en güçlü 100 işletme üzerinde, 70 adet çevresel açıklama endeksi belirlenerek yapılan çalışmada denetçinin gücü, alacaklıların gücü, hissedarın gücü ve devlet gücü bağımsız değişken, çevresel açıklama kalitesi bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde sadece devlet gücü ile alacaklı gücünün “çevresel açıklama kalitesiyle” önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Chand Garg ve Kumar (2018), ele aldıkları çalışmada Dollex-200 belgesinde listelenen işletmelerin yıllık raporlarında çevresel bilgilerin açıklanmasının kapsamını incelemek ve çevresel açıklama endeksi miktarı ile endüstri türü, yaş, büyüklük, kârlılık, likidite gibi şirket özellikleri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla 90 işletme raporunu incelemiştir. Araştırma neticesinde işletmelerin %62’sinin yıllık faaliyet raporlarında %20 ile %50 oranında çevresel bilgilere yer verdiğini ve bu işletmelerin daha çok büyük ölçekli işletmeler olduğu tespit edilmiştir.

Vila vd., (2019), yaptıkları çalışmada son on yılda çevre muhasebesi konusunun gidişatını ve yoğunlaşılan alt konularını tespit etmeyi amaçlamışlar. Bu doğrultuda bibliyometrik analiz tekniği, içerik analizi ve korelasyon analizine başvurmuşlardır. Araştırma sonucunda, incelenen konular arasında, her zaman muhasebeyle bağlantılı bir bakış açısından sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, çevresel etki veya iklim değişikliği öne çıkmıştır.

Çiftçioğlu ve Aydın (2019), yaptıkları çalışmada BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 63 işletmenin, sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve çevre faaliyetlerini incelemeyi hedeflemişlerdir. Bunun yanında araştırmacılar işletmelerin çevre muhasebesini uygulayıp uygulamadıkları ve çevresel maliyetleri finansal tablolara nasıl aktardığını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma neticesinde işletmelerin çevre muhasebesini uygulamadıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca sürdürülebilirlik ve finansal raporlarında çevre ile ilgili sayısal bilgilerden ziyade genel bilgilere yer verildiği tespit edilmiştir.

Çarıkçı ve Öcal (2019), çalışmada havayolu yük taşımacılığı kaynaklı çevresel etkilerin mali boyutları ele alınmaktadır. Çalışmanın konusunu ve örneklemini lojistik sektöründe yer alan bir firmanın havayolu yük taşımacılığı faaliyeti esnasında oluşan çevresel maliyetlerin analizi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda karbon vergisi uygulamalarının hayati bir önem arz ettiği belirtilmiştir. İşletmeler için caydırıcı nitelik taşıması etkilerini sürekli olarak görmekte olduğumuz pek çok çevresel sorunun çözümü niteliğindedir.

Sarıççek (2020), araştırmasında 1995 yılından günümüze kadar hazırlanan çevre muhasebesi konulu lisansüstü tezleri birtakım kıstaslara göre dağılımını sunmayı amaçlamıştır. Çalışma amacı kapsamında uygulanan bibliyometrik analiz sonucunda, 36 lisansüstü tezdən, 6’sının doktora ve 30’unun yüksek lisans tezi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çevre muhasebesi ile ilgili tezlerin çoğunun son beş yıl içerisinde yazıldığı ve en çok tez yayımlanan yılın 2019 yılı olduğu belirlenmiştir.

Bay ve Gökçe (2020), çalışmalarında Adana Büyükşehir Belediyesi’nde var olan çevre politikalarının, çevre yönetimi bağlamında ele almayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda doküman incelemesi yapmış ve çalışma sonucunda, Adana Büyükşehir Belediyesi’nin çevre yönetimi plan ve raporlarında belirtilen faaliyetler önleyici, onarımcı ve düzeltimci çevre politikaları kapsamına girdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yalçın ve Sümerli Sarıgül (2021), araştırmalarında çevre muhasebesi ile ilişkilendirdikleri yeşil pazarlama ve yeşil muhasebe alanına yönelik çalışmaların incelenmesini amaçlamışlardır. Bu doğrultuda Web of Science veri tabanında yeşil pazarlama ve yeşil muhasebe alanına yönelik, 1975-2020 yıllarını kapsayan çalışmalar bibliyometrik analiz tekniğine tabi tutularak VOSviewer programı yardımıyla görsel haritalandırma yapılmıştır. Çalışma neticesinde her iki alana yönelik veriler ayrı ayrı incelendiğinde alana olan ilginin son yıllarda giderek artış gösterdiği gözlemlenmiştir.

Yapılan literatür taramasında çevre muhasebesi ile ilişkilendirilen konuların; “çevre muhasebesi algısı, sosyal sorumluluk, çevresel maliyetlerin muhasebeleştirilmesi, e- atık ve atık yönetimi, muhasebe standartları bağlamında çevre muhasebesi, emisyon maliyetlerinin çevre muhasebesi açısından değerlendirilmesi, çevresel vergilendirme” olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan bazı çalışmalarda çevre muhasebesinin hangi aşamada olduğunun tespitine yönelik bibliyometrik çalışmalar da mevcuttur.

5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ, AMAÇ VE BULGULAR

Bu araştırma ile oldukça önemli bir konu haline gelen “çevre muhasebesi” ile ilgili yapılan çalışmaların çeşitli parametreler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni, 1991- 2020 yılları arasında yayınlanmış çevre muhasebesi ile ilgili yerli ve yabancı literatürdür. Yayınların 1991’den itibaren ele alınmasının nedeni bu dönemde yapılan akademik çalışmalarda sosyal muhasebe konularından ziyade çevre muhasebesi konularının ön planda tutulması ve araştırmaların bu dönemde hız kazanması olmuştur (Kırılıoğlu ve Can, 2006:65). Bu aşamada ilk olarak yerli literatür için TR Dizinde “Muhasebe” veya “Finans” alanında yayın yapan (dergi isimlerinde muhasebe veya finans kelimelerinin bulunmasına dikkat edilmiştir) 9 adet dergi belirlenmiştir. Yabancı literatür için ise “Web Of Science” veri tabanında muhasebe, işletme, ekonomi, finans alanları belirlenmiştir. Daha sonra yayınlara erişim sağlanmış ve tüm yayınlar başlık, özet, anahtar kelimeler açısından içerik analizine tabi tutularak çalışmaların “Çevre Muhasebesi” temalı olup olmadığı tespit edilmiştir.

Bu noktadan hareket edilerek yerli literatürde 1991-2020 yıllarını içeren toplamda 2807 yayın taranmış ve “çevre muhasebesi” ile alakalı 34 adet makale tespit edilmiştir. Yabancı literatürde ise 1991-2020 yılları arasında “Web Of Science” veri tabanında muhasebe, işletme, ekonomi, finans alanında yayın yapan “çevre muhasebesi” konusunu içeren 37 yayın tespit edilmiştir. Yerli ve yabancı olarak ele alınan toplamda 71 yayın Excel programı yardımı ile bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Bibliyometrik analiz, bilimsel araştırmaları detaylı bir biçimde araştırma, inceleme ve sınıflandırma imkânı sunması açısından önem taşımaktadır. Bu sınıflandırmalar; yayın türü, yayın yeri, yayın dili, yazarın unvanı, araştırma konusu, atıf, referans kaynak (türü, dili, yaşı vb.), yayın çeviri durumu, anahtar kelime ve sayfa sayısı gibi çok sayıda parametreden oluşmaktadır. Çalışmaya kapsamındaki yayınlar EXCEL programı yardımıyla sıklık ve yüzdeleri saptanmış ve aşağıda belirtilen bibliyometrik parametrelere göre incelenmiştir.

- Yayınların dergilere ve yıllara göre dağılımı,
- Yayınların sayfa aralığına göre dağılımı,
- Yayınların yazar sayısına göre dağılımı,
- Yayın yazarların unvanlarına göre dağılımı,
- Yayın yazarlarının bağlı buldukları kuruma göre dağılımı,
- Yayınlardaki anahtar kelime sayısına göre dağılımı,
- Yayınlardaki atıf sayılarına göre dağılımı,

- Yayınların yıl ve veri toplama aracına göre dağılımı,
- Yayınların türüne göre dağılımı,
- Yayınlarda kullanılan dil türüne göre dağılımı,
- Yayınlarda kullanılan araştırma türüne göre dağılımı,
- Yayınların çalışma konularına göre dağılımı.

5.1. Yerli Makalelerin Yayınlandıkları Dergiler ve Yıllara Göre Dağılımları

Araştırma kapsamında yerli makalelerin yayınlandıkları dergiler ve yıllara göre sayısal dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Makalelerin Akademik Dergilere ve Yıllara Göre Dağılımı

DERGİLER	TARANAN MAKALE	İLGİLİ MAKALE	YAYIN YÜZDESİ (%)	2004	2006	2007	2008	2010	2011	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Muhasebe Bilimi Dünyası	352	5	1,4								*1	1	1	1	1	0	0
Muhasebe ve Denetime Bakış	229	6	2,6					*1	1	2	0	0	1	0	1	0	0
Muhasebe ve Finansman	486	7	1,4						*	0	0	0	0	1	1	3	2
Muhasebe ve Finansman Dergisi (e muhasebe ve finansman)	507	9	1,7	*1	1	4	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	136	2	1,4											*1	1	0	0
Banka ve Finans Hukuku	179	0	-							*	0	0	0	0	0	0	0
Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları	70	0	-											*	0	0	0
Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar	703	4	0,5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	1	0	0
Maliye Finans Yazıları	145	1	0,6										*	0	1	0	0
	2807	34	2,94	1	1	4	1	3	1	1	1	1	4	3	6	3	2

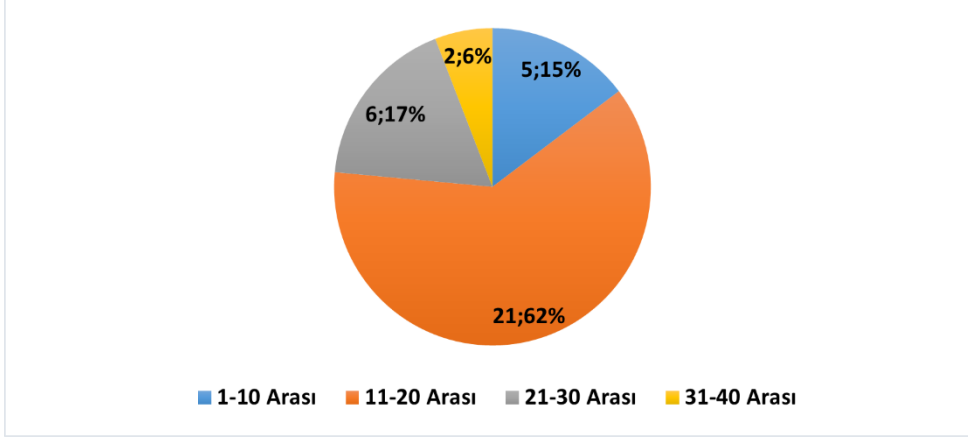
*Dergilerin TR Dizinde yayınlanmaya başladığı yılı ifade etmektedir.

Yukarıdaki tabloda TR Dizinde yer alan “Muhasebe” veya “Finans” alanında yayın yapan (dergi isimlerinde muhasebe veya finans kelimelerinin bulunmasına dikkat edilmiştir) 9 adet dergi incelemesinde “Çevre Muhasebesi” konusunu içeren 34 makaleye ulaşıldığı görülmektedir. Konu ile alakalı en çok yayın (9 adet) yapan “Muhasebe ve Finansman (e muhasebe ve finansman)” dergisi iken, hiç yayın yapmayan dergilerin “Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları” ve “Banka ve Finans Hukuku” dergileri olarak belirlenmiştir.

5.2. Yerli Makalelerin Sayfa Sayısına Göre Dağılımı

Çevre muhasebesi ile ilgili yapılan çalışmaların sayfa sayısına ait bilgilere Şekil 1’de yer verilmektedir. Şekil 1’de verilen rakamlar “yayın sayısı; oranlar” olarak sunulmaktadır. Ele alınan 34 makalenin sayfa sayısına göre dağılımları incelendiğinde %62’sinin 11-20 arası sayfadan, %6’sının ise 31-40 sayfa arası olan yayınlardan oluştuğu saptanmıştır.

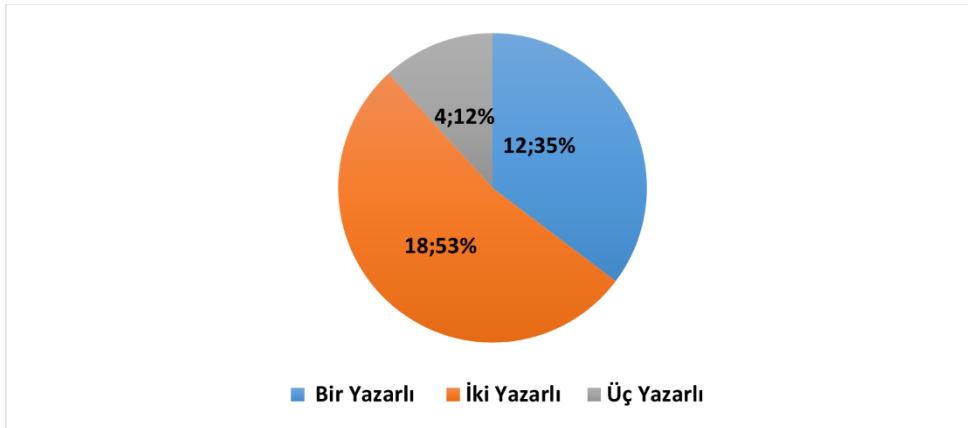
Şekil 1: Sayfa Sayısına Göre Dağılım

5.3. Yerli Makalelerin Yazar Sayısına Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında incelenen yayınlar 60 yazar tarafından yayınlanmıştır. Tek yazarlı, iki yazarlı ve üç yazarlı olarak sınıflandırılan makalelere ilişkin sınıflandırma Şekil 2’de sunulmaktadır. Şekil 2’de verilen rakamlar “yazar sayısı; oranlar” olarak sunulmuştur. Makalelerin %12’si üç yazarlı, %35’i bir yazarlı, %53’ü ise iki yazarlı olarak saptanmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında saptanan fakat şekilsel olarak yer verilmeyen bir diğer bulgu ise yazarların cinsiyetlerine göre dağılımlarıdır. Yazarlar cinsiyetlerine göre incelendiğinde 40’inin erkek, 20’sinin kadın olduğu belirlenmiştir.

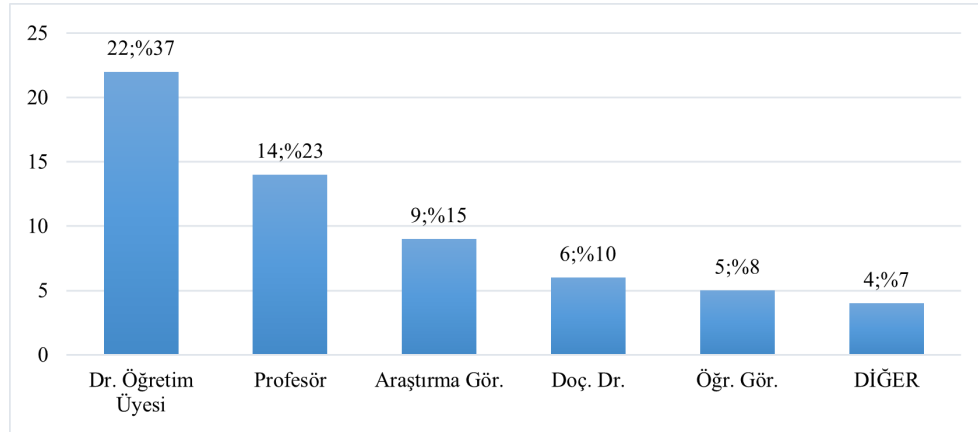
Şekil 2: Yazar Sayısına Göre Dağılımı

5.4. Yazarların Unvanlarına Göre Dağılımı

Yazarların akademik unvanlarına göre dağılımları Şekil 3'te gösterilmektedir. Şekil 4'teki rakamlar “yazar sayısı; oranlar” şeklinde sunulmuştur. Çalışma kapsamında yayınlanmış makaleler en fazla (%37 ve 22 yazar) Dr. Öğretim Üyeleri tarafından, en az ise (%7 ve 4 yazar) diğerleri tarafından yapıldığı saptanmıştır. Şekil 3'te “Diğer” olarak belirlenen sınıflandırmada üniversite dışından katkı sunan yazarlar ile yüksek lisans ve doktora öğrencileri kastedilmektedir.

Şekil 3: Yazarların Unvanlarına Göre Dağılımları

5.5. Yerli Makale Yazarlarının Bağlı Buldukları Kuruma Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında 34 makaleye katkı sunan 60 yazarın bağlı bulunduğu kurumlar Tablo 3'de sunulmaktadır. Araştırmalara 30 farklı kurumun katkı sağladığı ve en fazla katkı sunanların Sakarya Üniversitesi yazarları olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3: Yazarların Bağlı Bulunduğu Kurumlar

Yazarların Çalıştığı Kurumlar	Kişi Sayısı	Yazarların Çalıştığı Kurumlar	Kişi Sayısı
Sakarya Üniversitesi	9	Namık Kemal Üniversitesi	1
Kocaeli Üniversitesi	4	Bilkent Üniversitesi	1
Anadolu Üniversitesi	3	Kastamonu Üniversitesi	1
Pamukkale Üniversitesi	3	Başkent Üniversitesi	1
Hitit Üniversitesi	3	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	1
Dokuz Eylül Üniversitesi	3	Gazi Osmanpaşa Üniversitesi	1
Süleyman Demirel Üniversitesi	3	Hacettepe Üniversitesi	1
Atatürk Üniversitesi	3	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	2	Çukurova Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	2	Yalova Üniversitesi	1
Dumlupınar Üniversitesi	2	Uşak Üniversitesi	1
Kadir Has Üniversitesi	2	Çankaya Üniversitesi	1
Uludağ Üniversitesi	2	Ordu Üniversitesi	1
Bartın Üniversitesi	2	Ankara SMMM	1
Erzurum Teknik Üniversitesi	2	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1
TOPLAM			60

5.6. Yerli Makalelerde Kullanılan Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Çalışmada ele alınan 34 makalenin anahtar kelime dağılımları Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4: Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelimeler	Tekrar Sayısı	Anahtar Kelimeler	Tekrar Sayısı
Çevre Muhasebesi	16	Sürdürülebilirlik	3
Çevre	5	Sosyal Sorumluluk	2
Çevresel Maliyet	5	Yeşil Muhasebe	2
Sürdürülebilir Kalkınma	5	Küresel Isınma	2
Çevresel Raporlama	3	Karbon Emisyonu	2
Çevre Vergisi	3	Karbon Emisyon Muhasebesi	2

Tablo 4 incelendiğinde en çok yoğunlaşılan kavramın “çevre muhasebesi” olduğu görülmektedir. Bir kez kullanılan anahtar kelimelere tabloda yer verilmemiştir. Bir kez kullanılan anahtar kelimeler; GRI 303 Su 2016, GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları, Su Ayak İzi, Su Muhasebesi, Modelleme Yaklaşımı, Ekolojik Ayak İzi, Biyolojik Kapasite, Ekolojik Açık, Küresel İklim Değişikliği, Küresel Isınma, Kyoto Protokolü, Emisyon Ticareti, Karbon Piyasası olarak sayılmaktadır.

5.7. Yerli Makalelerin Atıf Sayılarına Göre Dağılımı

Çalışmada ele alınan 34 makaleye ilişkin atıf sayıları Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5: Atıf Sayılarına Göre Dağılımı

Atıf Sayısı	Çalışma Sayısı	%
52	1	2,94
49	1	2,94
44	2	5,88
39	1	2,94
24	1	2,94
23	1	2,94
16	1	2,94
14	1	2,94
8	1	2,94
7	4	11,76
5	1	2,94
4	6	17,64
3	2	5,88
2	3	8,82
1	3	8,82
0	5	14,70

Tablo 5 incelendiğinde en çok atıf sayısının 52, en az atıf sayısının ise 0 olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda 52 atıf alan 1 (%2,94) çalışma ve hiç atıf almayan 5 (%14,70) çalışmanın olduğu belirlenmiştir. Atıf sayıları, çalışmanın ulaşılabilirliği ve konunun alanında ne kadar ilgi gördüğü ile doğru orantılı olmaktadır.

5.8. Yerli Makalelerin Veri Toplama Aracına ve Türüne Göre Dağılımı

Çevre muhasebesi ile ilgili çalışmalarda tercih edilen veri toplama yöntemleri ve bu yöntemlerin dergilere göre dağılımı Tablo 6’da gösterilmektedir. Elde edilen bulgulara göre incelenen 34 makale içerisinde 13 makale (%38) ile en fazla literatür taraması tercih edildiği tespit edilmiştir. Onu takiben 9 (%26) makalede anket yöntemi, 5 (%15) makalede doküman

incelemesi yönteminin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Gözlem, görüşme tekniği kullanan makaleye rastlanılmamıştır.

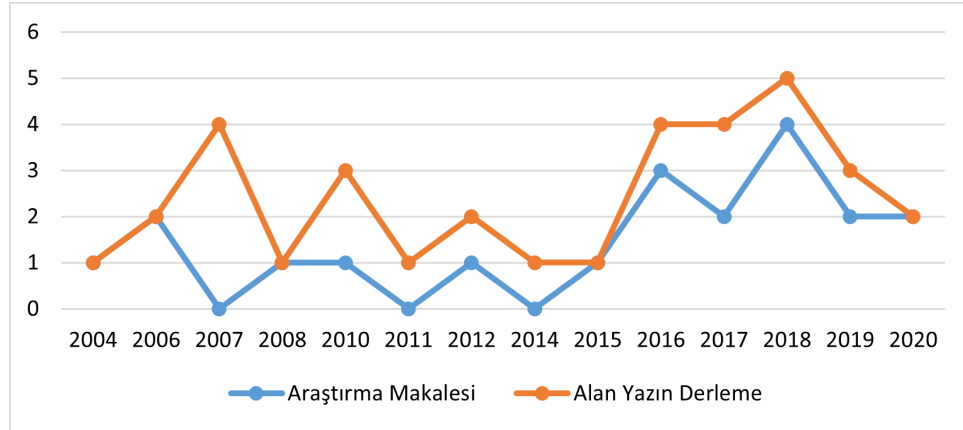
Tablo 6: Veri Toplama Aracına Göre Dağılımı

	Anket	Görüşme	Görüşme ve Anket	Gözlem	Gözlem ve Doküman İncelemesi	Doküman İncelemesi	Vak' a Analizi	İçerik Analizi	Literatür Taraması
Muhasebe Bilimi Dünyası	0	0	0	0	0	3	1	0	1
Muhasebe ve Denetime Bakış	2	0	0	0	0	2	0	0	2
Muhasebe ve Finansman	4	0	1	0	1	0	0	0	1
Muhasebe ve Finansman Dergisi (e muhasebe ve finansman)	2	0	0	0	0	0	0	1	6
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Finans Politik Ve Ekonomik Yorumlar	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Maliye Finans Yazıları	1	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	9	0	1	0	1	5	2	3	13

*“Banka ve Finans Hukuku” ile “Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları” dergilerinde ilgili makale bulunmadığı için tabloda yer verilmemiştir.

Araştırma makalesi yeni bir konunun ya da olgunun ortaya çıkmasına odaklanırken alan yazın derleme daha önceden araştırılması yapılan konuların incelenmesine odaklanmaktadır. Çalışma kapsamında TR Dizin seçilmiş dergilerden elde edilen çevre muhasebesi konusu ile ilgili 34 makaleye ilişkin araştırma türleri Şekil 4’te sunulmuştur. Şekil 4 incelendiğinde 20 makalenin (%59) araştırma makalesi, 14’ünün (%41) ise alan yazın derleme olduğu görülmektedir.

Şekil 4: Araştırma Türleri

5.9. Yabancı Yayınların Türü

Çevre muhasebesi ile ilgili ele alınan yabancı yayınların türleri Tablo 7’de sunulmuştur. Tablo 7 incelendiğinde ele alınan 37 yayından 24’ünün makale, 10’unun bildiri ve 3’ünün kitap bölümü olduğu görülmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında başlangıç olarak kabul edilen 1991 yılında (Web Of Science veri tabanında) konu ile alakalı çalışma bulunmadığı, ilk çalışmanın 1995 yılında yapıldığı gözlemlenmiştir.

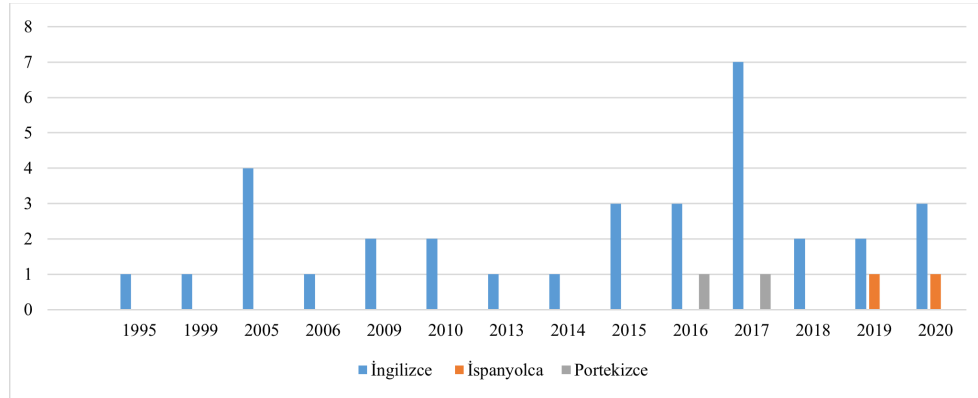
Tablo 7: Yabancı Yayınların Türlerine Göre Dağılımı

Yıllar	Makale	Bildiri	Kitap Bölümü	Toplam
1995	0	1	0	1
1999	1	0	0	1
2005	1	3	0	4
2006	0	0	1	1
2009	1	1	0	2
2010	0	2	0	2
2013	1	0	0	1
2014	0	1	0	1
2015	3	0	0	3
2016	3	1	0	4
2017	6	0	2	8
2018	1	1	0	2
2019	3	0	0	3
2020	4	0	0	4
TOPLAM				37

5.10. Yabancı Yayınlarda Kullanılan Dil Türü

Çalışma kapsamında çevre muhasebesi ile ilgili olarak ele alınan 37 yabancı yayın, yayın dili olarak Şekil 5'te sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma incelendiğinde yayın dili olarak; 33'ünün İngilizce, 2'sinin İspanyolca ve 2'sinde de Portekizce olduğu görülmektedir.

Şekil 5: Kullanılan Dil Türü

5.11. Yabancı Yayınların Atıf Sayılarına Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında “Web Of Science” veri tabanında “çevre muhasebesi” konusunu içeren yayınların (makale, bildiri, kitap bölümü) yıllara göre toplam atıf sayıları Tablo 8’de sunulmaktadır.

Tablo 8: Yabancı Kaynakların Atıf Sayısı

YILLAR	TOPLAM ATIF SAYISI
1995	0
1999	123
2005	93
2006	2
2009	2
2010	1
2013	72
2014	0
2015	31
2016	38
2017	158
2018	5
2019	3
2020	13

Tablo 8 incelendiğinde en çok atıf sayısının 2017 yılına ait olduğu ve bu yıl da yayınlanan çalışmaların makale ve kitap bölümü türünde olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda 6 makale ve 2 kitap bölümü için toplamda 158 atıf yapıldığı tespit edilmiştir. En az atıf sayısının ise, 1995 ve 2014 yıllarına ait olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu yıllarda sadece bildiri türünde yayınların olduğu ve atıf almadığı gözlemlenmiştir.

5.12. Yabancı Yayınların Veri Toplama Aracına Göre Dağılımı

Çevre muhasebesi ile ilgili yabancı literatürde tercih edilen veri toplama yöntemlerinin yıllara göre dağılımı Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9: Yabancı Literatürde Tercih Edilen Veri Toplama Yöntemlerinin Yıllara Göre Dağılımı

	Mülakat	Anket	Doküman İncelemesi	Anket ve Doküman İncelemesi	Meta Analiz	Anket ve Görüşme	Bibliyometri tekniği	Literatür Taraması	İçerik Analizi	Vak'a	Vak'a Doküman, Raporaj	TOPLAM
1995	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
1999	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
2005	0	0	2	1	0	0	0	1	0	0	0	4
2006	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
2009	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	2
2010	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	2
2013	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
2014	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
2015	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	3
2016	0	0	0	0	0	0	1	2	1	0	0	4
2017	0	1	0	0	0	1	2	4	0	0	0	8
2018	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2
2019	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	3
2020	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4
TOPLAM	1	4	8	1	1	2	5	12	1	1	1	37

Elde edilen bulgulara göre incelenen 37 yabancı yayın içerisinde 12 (%32) yayın ile en fazla literatür taraması tercih edildiği tespit edilmiştir. Onu takiben 8 (%22) yayın ile doküman incelemesi, 5 (%14) yayında ise bibliyometri yönteminin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca “Anket ve Doküman İncelemesi”, “Anket ve Görüşme” ve “Vak’a, Doküman İncelemesi, Röportaj” olmak üzere karma yöntemde başvurulduğu gözlemlenmiştir. Tabloda yer almayan fakat ulaşılan başka bir bulgu ise, örneklemin “Sektör Raporları” ve “Bireyler” olarak ayrılmasıdır. İncelenen 37 yayında en çok tercih edilen sektör raporlarının sırasıyla; madencilik, gaz ve petrol, muhasebe sektörleri olduğu gözlemlenmiştir. Örneklemin bireyler olarak belirlenmesi durumunda ise en çok tercih edilen bireylerin uğraşlarının madencilik sektörü çalışanları, muhasebe mesleği çalışanları olduğu saptanmıştır.

5.13. Yerli ve Yabancı Yayınların Konulara Göre Dağılımı

Çalışmada yer alan yayınlar yerli ve yabancı olarak incelendiğinde yabancı yayınların sayısının 37, yerli yayınların sayısının 34 olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında yayınlar farklı çevre muhasebesi konuları ile ilişkilendirilmiştir. Çevre muhasebesi ile ilişkilendirilen konular arasında üzerinde en fazla çalışma yapılan konular sırasıyla; 12 yayın ile “Çevre Muhasebesi”, 10 yayın ile “Sürdürülebilirlik”, 7 yayın ile “Sosyal Sorumluluk” ve “Çevresel Giderlerin Muhasebeleştirilmesi” olmuştur. En az çalışmanın yapıldığı konular ise, “Atık Yönetimi”, “Çevresel Muhasebesi Boyutları”, “Çevre Muhasebesi ve Örgütsel Değişim” olmuştur. Tespit edilen bulgular Tablo 10’da sunulmaktadır.

Tablo 10: Çevre Muhasebesi ile İlişkilendirilen Konular

ÇEVRE MUHASEBESİ İLE İLİŞKİLENDİRİLEN KONULAR	YERLİ YAYINLAR	YABANCI YAYINLAR
Çevre Muhasebesi Algısı	4	1
Sosyal Sorumluluk	6	1
Çevresel Giderlerin Muhasebeleştirilmesi	4	3
Atık Yönetimi	1	0
Emisyon Maliyetlerinin Çevre Muhasebesi Açısından İncelenmesi	4	0
Vergi Boyutu	3	0
Sürdürülebilirlik	6	4
Çevre Muhasebesi	3	9
Çevresel Maliyetler	2	3
Çevre Sorunlarının Değerleme Yaklaşımı Bağlamında Ele Alınması	1	0
Çevre Muhasebesinin Standartlar Bağlamında Ele Alınması	0	2
Finansal, Sosyal ve Çevresel Muhasebenin Bütünleştirilmesi	0	1
Sosyal ve Çevresel Muhasebe	0	2
Çevre Muhasebesi ve Hesap Verebilirlik	0	1
Çevre Muhasebesi ve Siyaset	0	3
Denetim Komiteleri ve Çevre Muhasebesi	0	2
Muhasebe Bilgi Sistemi ve Çevre Muhasebesi	0	2
Çevre Muhasebesinde Katılım Araştırması	0	1
Çevre Muhasebesi ve Örgütsel Değişim	0	1
Çevresel Muhasebesi Boyutları	0	1
TOPLAM YAYIN SAYISI	34	37

6. SONUÇ

İşletmeler kişilerin ihtiyaçlarına cevap vererek kar elde etmek maksadıyla mal veya hizmet sunumu gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda işletmeler, ekonomik faaliyetleri gereği çevresel kaynaklara ihtiyaç duymakta ve çevresel kaynakları kullanmaktadır. Çevresel kaynakların dahil olduğu süreç sonucunda mal ve hizmetlerin oluşumunun yanı sıra çevre tahribatı ve çevre kirliliği söz konusu olmaktadır. İşletmeler çevre kirliliği ve çevre tahribatını önlemeyi bir sorumluluk olarak görmekte ve tüm bu önlemler için birtakım maliyetlere katlanmaktadır. İşletme ve çevre ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan çevre maliyetlerin tümü çevre muhasebesi kapsamına girmektedir. Fakat çevre muhasebesi konusunda tüm işletmeler bilinçli olmamakla birlikte bilinçli olanların da çevre muhasebesi konusunda bilinç düzeylerinin hangi seviyede ve hangi yönde olduğu araştırılması gereken önemli bir husus haline gelmiştir. Bu bağlamda çalışmada, çevre muhasebesi konusunu içeren yayınların çeşitli parametreler özelinde bibliyometrik yöntem ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 1991–2020 yılları arasında 34 yerli ve 37 yabancı toplamda yetmiş bir kaynağa ulaşılarak detaylı inceleme yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda çevre muhasebesi konusuna yönelik yapılan araştırmalarda “yayınlandıkları dergiler”, “yayın yılları”, “sayfa aralıkları”, “yazar sayısı”, “unvan”, “ilgili kurumlar”, “anahtar kelime”, “atıf sayısı”, “araştırma metotları”, “veri toplama aracı”, “yayın türü” ve “konu” çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre genel olarak elde edilen sonuçları şu şekildedir.

- Çevre muhasebesi konusu kapsamında en fazla yayın bulunan dergiler Muhasebe ve Finansman Dergisi ile Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisidir.
- Yapılan yayınlar genellikle (%18,5) iki yazardır.
- Yayın sahiplerinin unvanlara göre dağılımı incelendiğinde en fazla yayının doktor öğretim üyeleri tarafından (%37) yapıldığı görülmektedir. Üniversite dışı yayın yapan yazarlar ise %7’dir.
- Çevre muhasebesi konusu ile ilgili en çok yayın yapan kurum personeli Sakarya Üniversitesi öğretim elemanlarıdır.
- Genel olarak konu dağılımları incelendiğinde “çevre muhasebesi”, “çevre” ve “çevresel maliyet” temalı konular dikkat çekmektedir.
- Çalışmaların geneli alan yazın incelenmesi ve doküman taraması şeklinde gerçekleştirilmiş olup, nispeten küçük bir kısmında anket yöntemi kullanılmıştır.
- Yabancı yayın sayılarının 2017 yılında yoğunlaştığı ve genel olarak yayın dilinin İngilizce olduğu görülmektedir.
- Yerli ve yabancı yayınlarda konu dağılımları incelendiğinde “çevre muhasebesi algısı”, “sosyal sorumluluk”, “emisyon maliyetleri”, “çevresel maliyetler” konularının diğer konu başlıklarına göre daha çok vurgulandığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. ADA, S. ve CEYHAN, S. (2015). A Study on the Factors Impacting Managers Green It Perceptions. In Proceedings of Business and Management Conferences, International Institute of Social and Economic Sciences.
2. AĞ, A. (2017). Çevre Muhasebesi ve Çevresel Politikalara Verilen Önem Düzeyi: Erzurum-Erzincan Karşılaştırması, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2): 89-105.
3. AKARÇAY, Ç. (2014). Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu, Sustainability Accounting Standards Board, Öneri Dergisi, 11(42): 1-11.
4. AKPINAR, A., SENSES, M. O., ve AYDIN ER, R. (2009). Attitudes To End-Of-Life Decisions İn Paediatric İntensive Care. Nursing Ethics, 16(1): 83-92.
5. AKTÜRK, A., AKCANLI, F., ŞENOL, H. ve AKYÜZ, Y. (2012), Muhasebe Standartları Bağlamında Otel İşletmelerinde Çevre Muhasebesi, International Journal Of Economic & Social Research, 8.
6. ALAGÖZ, A. ve İRDİREN, D. (2013). Maliyet Muhasebesi Bakış Açısı ile İşletmelerde Çevre Maliyetleri ve Yönetimi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13(26): 424-449.
7. ALAGÖZ, A. ve YILMAZ, B. (2001). Çevre Muhasebesi ve Çevresel Maliyetler, Sakarya Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (147-157).
8. ALBEZ, A. (2013). Çevre Maliyet Raporu: Aşkale Çimento, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1): 189-208.
9. AL-NİMER, M. (2015). Perceptions of Environmental Accounting in the Jordanian Pharmaceutical Industries (Applications and Disclosure), International Journal of Business and Management, 10(2): 73.
10. APALI, A. (2018). Mermer Üretim İşletmelerinin Sosyal Sorumluluk Kavramı Kapsamında Çevre ve Çevre Muhasebesine Yaklaşımları: Bir Araştırma, Journal of Accounting & Finance, (78).
11. AREZOUMAND, A. S. ve ÇELENK, Ö. (2019). Yeşil Binaların Yarattığı Sosyal ve Çevresel Katma Değerin Muhasebesinde Bir Yöntem, İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi, 25.
12. ARI, M. ve Bayram, G. (2017). Kurumsal Yönetim Açısından Sosyal Sorumluluk ve Çevre Muhasebesinin İncelenmesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2): 533-545.
13. ASLANERTİK, B. E. ve ÖZGEN, İ. (2007). Otel İşletmelerinde Çevresel Muhasebe, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2): 163-179.
14. ATLI, Y. ve DEMİR, Ö. (2017). Çevresel Maliyetler ve Bu Döngüde Elazığ Altınova Çimento Fabrikasının İncelenmesi, Fırat Üniversitesi Harput Araştırma Dergisi, 2(38).
15. AY, M., CERAN, Y. ve ÖZTÜRK, M. (2017). E-Atıklar ve TFRS Yorum 6 Çerçevesinde E-Atıkların Muhasebeleştirilmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 20(1): 41-51.
16. AYDIN, S. (2012). Konaklama İşletmelerinde Çevre Muhasebesi Uygulamaları Ve Çevresel Maliyetlerin Yaşam Döngüsü Değerlemesi: Türkiye-Birleşik Krallık Örneği, World of Accounting Science, 14(4).

17. AYDIN, Y. ve GÖZÜTOK, E. (2015). Çevresel Muhasebe ve Sivas İlindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Çevresel Muhasebeye Yönelik Algılarının Ölçülmesi, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 16(2): 239-257.
18. BARBU, E., DUMONTIER, P., FELEAGĂ, N. and FELEAGĂ, L. (2011). Mandatory Environmental Disclosures By Companies Complying With IAS/IFRS: The Case Of France, Germany And The UK.
19. BELLER, B., DERAN, A. ve HATİPOĞLU, A. G. (2012). Çevre Maliyetlerinin Hesaplanması ve Muhasebeleştirilmesi: Bir Çimento Fabrikasında Vaka Çalışması, Cag University Journal of Social Sciences, 9(1).
20. BEZİRCİ, M., ÖZPEYNİRCİ, R. ve DURMAN, H. (2011). Sosyal Sorumluluk Kavramı Bağlamında Yeşil Muhasebe Eğitimi: Bir Alan Araştırması, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 13(3): 61-89.
21. BİLEN, A. ve SEYİTOĞULLARI, O. (2016). İş Örgütlerinde Çevre Muhasebesi Algısına Yönelik Bir Araştırma: Diyarbakır İli Örneği, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(7): 1743-1756.
22. BÜYÜKİPEKÇİ, S. ve ŞİMŞEK, Ş. (2018). Konaklama Sektöründe Çevre Dostu Yönetim ve Çevre Muhasebesinin Önemi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 21(2): 336-347.
23. CAMPBELL, D. K., FLACH, S., and KIVSHAR, Y. S. (2004). Localizing Energy Through Nonlinearity And Discreteness, Physics Today, 57(1): 43-49.
24. CAN, A. V. ve GÜNEY, C. (2015). Faaliyet Raporlarında Yer Alan Çevresel Bildirimler-Bist 100 Endeksinde Yer Alan ve İmalat Sanayi Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketler Üzerinde Bir İçerik Analizi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(5): 297-308.
25. CHUNG, L. H. and PARKER, L. D. (2010). Managing Social And Environmental Action And Accountability In The Hospitality Industry: A Singapore Perspective, In Accounting Forum, 34(1): 46-53.
26. COŞKUN, A., ve KARACA, N. (2008). KOBİ'lerde Çevresel Maliyetlerin Sınıflandırılmasına Yönelik bir Öneri: Metal İşleme Sektöründen Bir Uygulama, Ekoloji Dergisi, 17(69).
27. ÇALIŞ, Y. E. (2013). Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi 7(1): 175-190.
28. ÇARIKÇI, O., ve ÖÇAL B., (2019). İç Hat Seferi Yapan Bir Kargo Uçağının Emisyon Maliyetlerinin Çevre Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi, 3(2): 324-337.
29. ÇETİN, A. T., ÖZCAN, M. ve YÜCEL, R. (2004). Çevre Muhasebesine Genel Bakış, Sakarya Üniversitesi İİBF Dergisi, 61-76.
30. ÇETİN, A. ve ÖĞÜZ, A. A. (2010). Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıkların İncelenmesi, Marmara University Journal of the Faculty of Economic & Administrative Sciences, 29(2).
31. ÇEVİK, O. ve KAZAK, G. (2020). Sürdürülebilir Çevre Muhasebesi Aracı Olarak Ücretli Plastik Poşet Uygulaması Üzerine Bir Araştırma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2): 323-351.

32. ÇİFTÇİOĞLU, H. ve Aydın, A. H. (2019). Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Çevre Sorunlarının Çözümündeki Sorumlulukları, Rollerini Önemi, Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 119- 126.
33. DALGAR, H., ve Yıldırım, F. (2016). Konaklama İşletmelerinde Çevre Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesine Yönelik Bir Uygulama, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16): 1-18.
34. DISSANAYAKE, D. and EKANAYAKE, E. (2018). Decision Usefulness Of Corporate Environmental Reporting And Firm Performance: Evidence From Sri Lanka, IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices, 17(3): 7-23.
35. EJIOGU, A. R. (2013). E-Waste Economics: A Nigerian Perspective, Management of Environmental Quality: An International Journal, 24(2): 199-213.
36. ERTAN, Y. (2018). Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlaması (2005-2017). Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 11(3), 463-478.
37. ESMERAY, M. ve TANÇ Ş. G. (2009). Çevresel Maliyetlerin Mamullere Yüklenmesinde Kullanılan Dağıtım Anahtarlarının Seçiminde Analitik Hiyerarşi Yöntemi ve Bir Uygulama, Süleyman Demirel University Journal Of Faculty Of Economics & Administrative Sciences, 14(2).
38. FİROZ, M. and ANSARİ, A. A. (2010). Environmental Accounting and IFRS. International Journal of Business and Management, 5(10): 105.
39. GARG, M. C. and KUMAR, S. (2018). The Relationship Between Corporate Environmental Reporting Practices and Company Characteristics: Evidence from India, IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices, 17(3).
40. GÖKDENİZ, Ü. (1996). Çevre Muhasebesi (Environmental Accounting-Green Accounting), Öneri Dergisi, 1(5): 21-26.
41. GÖNEN, S. ve GÜVEN, Z. (2014). Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesine Yönelik Bir Seramik Fabrikasında Uygulama, Journal of Accounting & Finance, (63).
42. GRAY, R. and JAVAD, M.; POWER, David M.; SINCLAIR, C. Donald. (2001). Social And Environmental Disclosure And Corporate Characteristics: A Research Note And Extension. Journal Of Business Finance and Accounting, (28): 327-356.
43. Güney, C. (2015). BİST 100 Endeksinde Yer Alan İşletmelerin “Misyon” ve “Vizyon” Bildirimlerinde “Çevre”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(12): 349-356.
44. Güney, C., ve CAN, A. V. (2015). Çevre Muhasebesi ve Bilgi Teknolojileri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (16): 323-332.
45. HAFTACI, V. ve SOYLU, K. (2008). Çevresel Bilgilerin Muhasebesi Ve Raporlanması, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (15): 92-113.
46. HARTE, G. and OWEN, D. (1991). Environmental Disclosure İn The Annual Reports Of British Companies: A Research Note. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 4(3): 4.
47. HAYRULLAHOĞLU, B. (2012). Çevresel Sorunlarla Mücadelede Karbon Vergisi, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 4(2): 1-11.
48. HAZARİKA, S. (2016). Role Of Internal Audit In Implementing Integrated Reporting. Erişim Adresi: <http://www.metricstream.com/insights /internal-audit-implementing-integratedreporting.htm>

49. JOSE, A. and LEE, S. M. (2007). Environmental Reporting Of Global Corporations: A Content Analysis Based On Website Disclosures, *Journal Of Business Ethics*, 72(4), 307-321.
50. JU, X. T., XİNG, G. X., CHEN, X. P., ZHANG, S. L., ZHANG, L. J., LİU, X. J. & ZHANG, F. S. (2009). Reducing Environmental Risk By Improving N Management In Intensive Chinese Agricultural Systems, *Proceedings Of The National Academy Of Sciences*, 106(9): 3041-3046.
51. KAVUT, L. (2010). Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Çevresel Raporlama: IMKB 100 Şirketlerinin Çevresel Açıklamalarının İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 21(66): 9-43.
52. KIRLIOĞLU, H. and FİDAN, M. E. (2011). İşletmelerde Çevresel Maliyetler ve Bir Uygulama, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1): 1-24.
53. KIRLIOĞLU, H., and FİDAN, M. E. (2009). Atık Yönetimi ve Muhasebesi: Sakarya'daki İşletmeler Üzerinde Bir Araştırma, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 4(2): 13-36.
54. KORUKOĞLU, A. (2011). İşletmelerde Çevre Muhasebesi: İzmir İli Uygulaması, *Ege Akademik Bakış*, 11(1): 81- 89.
55. KORUKOĞLU, A. (2014). İşletmelerin Çevre Muhasebesi Konularına Yaklaşımlarının Analizi, *Ege Akademik Bakis*, 14(3): 481.
56. KULU BAY, S. and GÖKÇE, A. F., (2020). Çevre Yönetimi Uygulamalarının Çevre Politikaları Doğrultusunda İncelenmesi: Adana Büyükşehir Belediyesi Örneği, *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(1): 28-48.
57. KURŞUNEL, F., BÜYÜKŞALVARCI, A. ve ALKAN, A. T. (2006). Muhasebe Meslek Mensuplarının Çevre Muhasebesi Hakkındaki Görüşleri: Konya İli Üzerine Bir Araştırma, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2): 82-88.
58. LAZOL, İ., MUĞAL, E. and Yücel, Y. (2008). Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Çevre Muhasebesi Ve Kobi'lere Yönelik Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (38): 56-69.
59. NEGASH, M. (2012). IFRS and Environmental Accounting, *Management Research Review*.
60. NEMLİ, E. (1999). Çevre Muhasebesinin İki Yönü, *Öneri Dergisi*, 2(11): 211-216.
61. NOR H. B. J., Nik Khadijah Nurhamizah Binti Nik Azmi., Nurul Najiah Binti Mohd Athzaha., Nor Hazwani Binti Abdul Manaf., Tengku Nurfadila Binti Tengku Ibrahim. (2018). The Influence Of Stakeholders' Power Towards The Quality Of Environmental Disclosure: A Study Of Top 100 Malaysian Companies, *Global Business and Management Research: An International Journal*, Vol. 10(3), 206-216.
62. OTLU, F. and KAYA, G. A. (2010). Çevre Muhasebesi İle İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1): 43-56.
63. ÖZÇELİK, H., & ÖZTÜRK, M. S. (2019). Entegre Raporlamada İç Denetimin Güvence Ve Danışmanlık Rollerini. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 125-140.
64. ÖZKOL, A Erdal. (1998). Çevre Muhasebesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1): 15-26.

65. PANİ, R. and MUKHOPADHYAY, U. (2013). Management Accounting Approach To Analyse Energy Related CO2 Emission: A Variance Analysis Study Of Top 10 Emitters Of The World, *Energy Policy*, 52: 639-655.
66. SANCAR, M. F., KUTUKIZ, D. and Uslu, A. (2015). Konaklama İşletmelerinin Çevre Muhasebesine Bakış Açıları: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği, *Verimlilik Dergisi*, (3): 67-86.
67. SCHOLL, L., SCHİPPER, L. And KIANG, N. (1996). CO2 Emissions From Passenger Transport: A Comparison Of International Trends From 1973 To 1992, *Energy Policy*, 24(1): 17-30.
68. STRAY, S. (2008). Environmental Reporting: The UK Water And Energy Industries: A Research Note. *Journal Of Business Ethics*, 80(4): 697-710.
69. STREETS, D. G., ZHANG, Q. and WU, Y. (2009). Projections Of Global Mercury Emissions İn 2050. *Environmental Science & Technology*, 43(8): 2983-2988.
70. SÜKLÜM, N. and HİÇYORULMAZ, E. (2019). BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki İşletmelerin Sosyal Sorumluluk ve Çevre Muhasebesi İlişkisi Açısından İncelenmesi: Bir İçerik Analizi, *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(4): 1806-1824.
71. TERZİ, A. (2013). Sosyal Sorumluluk Açısından Çevre Muhasebesi ve Çevre Muhasebesine Homo Ekonomikus Bir Bakış, *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(7): 86-91.
72. UDDİN, N. and HOLTEDAHL, P. (2013). Emission Trading Schemes–Avenues For Unified Accounting Practices, *Journal Of Cleaner Production*, 52: 46-52.
73. ULUSAN, H. (2010). Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları'nın Çevresel Maliyet ve Borçların Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması Açısından İncelenmesi, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 75-99.
74. YILDIZ, Ş., TUNA, G., & TUNA, V. E. (2016). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kapsamında Çevre Açıklamaları ile Firma Özellikleri Arasındaki İlişki: Kimya, Petrol, Kauçuk ve Plastik Ürünler Sektöründe Bir Uygulama, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(2): 255-276.
75. YILDIZTEKİN, İ. (2009). Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Muhasebesinin Etkileri, *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 13(1).